

Sorin-Cristian Ailincăi, *Începuturile epocii fierului în Dobrogea. Cercetările arheologice de la Revărsarea, Isaccea, județul Tulcea, Muzeul Brăilei, Editura Istros, Brăila, 2013. 164 p., 41 figuri incluse în text + 74 planșe*

Volumul publicat în anul 2013 reprezintă valorificarea exhaustivă a materialului arheologic rezultat în urma cercetărilor de la Revărsarea, punctele *Dealul Tichilești* și *Cotul Tichilești*, județul Tulcea. Așa cum precizează și autorul în debutul lucrării, descoperirile arheologice au fost identificate ca fiind hallstattiene și oferă imaginea unei succesiuni cronologice de la începutul epocii fierului în regiunea Dunării de Jos.

În prima parte a lucrării este prezentat cadrul natural, pornind de la date generale despre geografia zonei de nord a Dobrogei și insistând asupra punctului de interes: zona Tichilești, siturile fiind localizate pe două promontorii aflate în partea de vest a localității Revărsarea, în apropiere de orașul Isaccea, județul Tulcea. În text se regăsesc și o serie de hărți topografice și reconstituiri 3D ale zonei, pentru o mai ușoară înțelegere și observare a spațiului geografic descris.

Cel de-al doilea capitol – *Situri din perioada timpurie și mijlocie a epocii fierului în nord-vestul Dobrogei*, prezintă, așa cum reiese și din titlu, descoperirile din perioada timpurie și mijlocie a epocii fierului din zona de nord-vest a Dobrogei. În prima parte a acestui capitol este redat istoricul cercetărilor, iar în cel de-al doilea subcapitol este prezentat repertoriul descoperirilor reprezentative pentru această perioadă. Primele cercetări care au vizat perioada hallstattiană au luat amploare odată cu săpăturile de la Babadag, în 1962. În 1988, cu prilejul instalării unei conducte de gaz ce străbătea Dobrogea de la nord la sud, au fost întreprinse săpături de salvare la Niculițel și Telița. La începutul anilor '90, alte cercetări de salvare au fost efectuate la Revărsarea, în punctele *Dealul Tichilești* și *Cotul Tichilești*, dar și la Garvăn, punctul *Mlăjițul Florilor*. Începând cu 2001, pe parcursul a patru campanii, au fost cercetate materialele descoperite în urma săpăturilor arheologice de la Jijila–Cetățuie, acestea fiind publicate sub forma unei monografii (V. Sîrbu, S.C. Ailincăi, G. Simion, *Jijila–Cetățuie o așezare fortificată a culturii Babadag în nord-vestul Dobrogei*, Brăila, 2008).

Următorului capitol – *Așezarea din perioada timpurie a epocii fierului de la Revărsarea – Dealul Tichilești*, i-a fost acordat un spațiu generos, în cuprinsul căruia este prezentat

materialul arheologic în funcție de contextul descoperirii. Inițial este prezentat modul în care s-a efectuat săpătura arheologică: stratigrafia sitului, complexe descoperite și alte date de natură tehnică. Urmează informații despre amenajările de habitat (gropi și locuințe de tip bordei), în număr de 28, acestea fiind identificate pe singurul nivel de locuire, concentrate mai ales în zona centrală și vestică a sitului. În privința descoperirilor osteologice, este menționată prezența alături de o fibulă din fier, a unei mandibule umane aparținând unui individ de sex feminin.

Inventarul arheologic mobil este reprezentat de vase ceramice, unelte din lut, obiecte din piatră și fibule din fier. Lotul ceramic este compus din 695 de piese care au fost analizate din punct de vedere tipologic (formă și funcționalitate), după cum urmează: au fost identificate vase bitronconice (categoria A – 276 piese), căni (categoria B – 4 piese), cești (categoria C – 67 piese), străchini (categoria E – 175 piese), borcane și vase în formă de sac (categoria F – 173 de piese) atribuite culturii Babadag. Totodată, ceramica a fost analizată și din perspectiva stilurilor decorative (liniare și geometrice specifice), în acest sens fiind prezentat și un repertoriu al tipurilor de decor specific culturii Babadag. Sunt menționate și tehnicile de realizare a decorului pe materialul ceramic (incizie, imprimare, puncte, caneluri), dar și tipurile de accesorii aplicate pe suprafața vaselor (torți, proeminente, benzi aplicate). Este precizată și frecvența tipurilor de decor pe anumite categorii de vase. Astfel, un număr de 216 vase sunt decorate în tehnica specifică culturii Babadag. Pentru a surprinde și mai bine informațiile de natură statistică, textul a fost completat cu șapte grafice.

Obiectele din lut sunt documentate prin prezența a 13 fusaiole, la care se adaugă un fragment ceramic care prezintă urme de frecare pe partea îngustă, autorul considerând că a fost folosit pentru lustruirea suprafețelor vaselor. Doar două obiecte din piatră au fost identificate, acestea fiind confecționate prin șlefuire. La aceste descoperiri se adaugă și două fibule din fier, databile în interval secolelor X-IX a. Chr.

Analiza resturilor arheozoologice descoperite în stațiunea de la Tichilești a fost publicată anterior de Sergiu Haimovici și George Bodi (*Studiul paleofaunei descoperită în trei situri hallstattiene din nordul Dobrogei*, Peuce, S.N., 1, 471-480). Fragmentele de resturi osteologice, în număr de 66, au fost împărțite în patru grupe: pești osoși, broaște țestoase, păsări, mamifere. Marea majoritate a resturilor osoase aparțin grupei mamiferelor, fiind identificate opt specii: taurine, porcine, ovicaprine, cabaline și canine ca animale domestice și cerbul și mistrețul ca animale sălbatice.

Cronologiei îi este dedicat un subcapitol aparte, în care se discută despre cele trei faze ale culturii Babadag, această împărțire fiind aplicată inițial, de către Gavrilă Simion și pentru situl de la Revărsarea, punctul *Dealul Tichilești*. Autorul lucrării, în urma analizei materialului arheologic, încadrează cronologic acest sit în perioada culturii Babadag ce corespunde existenței altor culturi hallstattiene timpurii cu

ceramică imprimată din sud-estul Europei: Pšeničevo, Cozia, Saharna-Soloceni sau Insula Banului, care pot fi datate în intervalul X-VIII a. Chr.

Cercetările arheologice din punctul *Cotul Tichilești* au fost efectuate tot în urma unor săpături de salvare, în 1990, de către Victor H. Baumann. Analiza recentă a materialului arheologic rezultat, cât și apariția unor noi date despre prima epocă a fierului în zona Dunării Inferioare au dus la reformularea unor opinii referitoare la descoperirile din acest sit. Astfel, în cel de-al patrulea capitol, *Descoperirile din perioada mijlocie a epocii fierului de la Cotul Tichilești*, sunt menționate informații despre așezarea cu două etape cronologice de locuire: prima reprezentată de două vase de tip Basarabi alături de ceramică considerată post-Babadag, iar a doua (datată în sec. VI a. Chr.) este reprezentată de un fragment de *aryballos* corintian și de amfore de Chios și Lesbos. Totodată, necropola identificată în partea de sud a promontoriului a ridicat probleme referitoare la atribuirea acestora uneia dintre locuiri. Mormintele descoperite au fost apreciate ca fiind asemănătoare cu cele din necropola de la Stoicani, astfel se consideră că cele șase morminte descoperite la *Cotul Tichilești* sunt contemporane cu locuirea în care au fost descoperite vasele de tip Basarabi.

În ultimul capitol sunt expuse concluziile lucrării, reprezentate de analiza descoperirilor de la Tichilești atât în contextul primei epoci a fierului în zona Dunării Inferioare, cât și raporturile dintre cultura Babadag, fenomenul Basarabi și necropolele de tip Stoicani.

Introducerea în circuitul științific a rezultatelor și materialelor obținute în urma cercetărilor de la Revărsarea, Isaccea, județul Tulcea, prin publicarea unei lucrări monografice completată cu un amplu rezumat în limba engleză, bibliografie și ilustrație de calitate, constituie un instrument de lucru eficient pentru cercetarea primei epoci a fierului în Dobrogea.

Diana Andreea STAN

*Institutul de Cercetări Eco-Muzeale „Gavrilă Simion”,
Str. Progresului, nr. 32, 820009, Tulcea*